

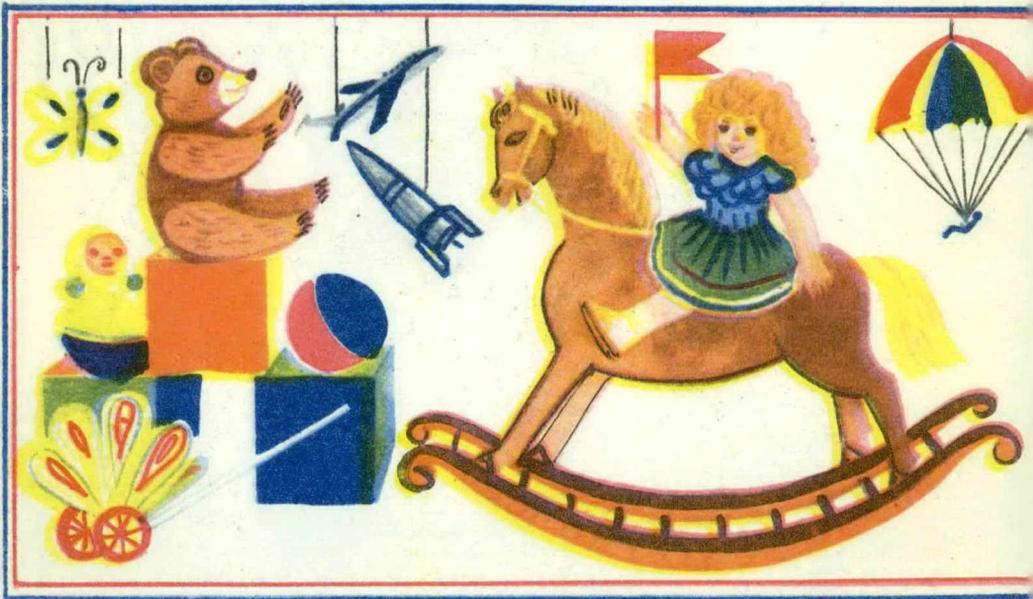
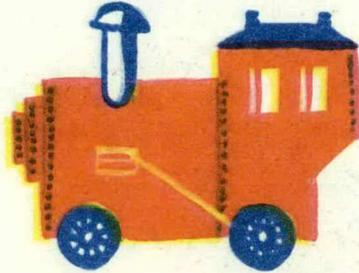
№2 6262
0

Мектеп
Китапханасы

МЕНИМ, ЖАНЫМ
БАЛАЛАР

Саявдинна Аббазов

Сатыдуша Аббазов

МЕНИҢ ЖАНЫМ
БАЛАЛАР

(Мектепке шекелли жам киши
мектеп жасымдагы
балалар ушым)

Флекис "Билгим" баспасы
1992

84 Кар 7
А 15

Аббазов С. Мениң жаным балалар: Косықлар.—
Нөкис: Билим, 1992.—52 б.

Пикир билдириўшилер: Жолдасова О. — Нөкис калалық
М. Нурмухамедов атындағы орта мектептің баслауыш класс мұғал
лими. Аметов Ж. А.—К. Д. Ушинский атындағы орта мектептің
директоры.

Бұл топламға шайырдың өмиринин солғы жыллары мектепке
шекемги хәм киши мектеп жасындағы балалар ушын жазылған
бир неше косықлары хәм поэмасы киргизилди. Оның бурынғы-
„Сырлы альбом“, „Қуслар қайтып келеди екен“, „Кел бәхәрим“,
„Мектепте де, үйде де“ хәм т. б косықлар топламы жас оқыўшы-
ларға кеңнен таныс.

Топламды баспаға қалыс таярлаған **Ө. БАЙЛЕПЕСОВ.**

А 4803620102 - 224 — 92
М—361 (06)—92

ISBN 5-7698 0254-5

© „Билим“ баспасы, 1992

№ 5262
0

1992
А
366. Респ. ДК
1796.24

Аббазов Сагидулла
ДОРОГИЕ МОИ ДЕТИ

На каракалпақском языке

Издательство «Билим»
Нукус — 1992

Редакция баслығы *Ө. Байлепесов*
Редакторы *Ө. Әйезова*
Художниги *А. Құлбаев*
Худ. редакторы *К. Рейпназаров*
Тех. редакторы *Г. Жолмурзина*
Корректоры *А. Дәйлетбаева*

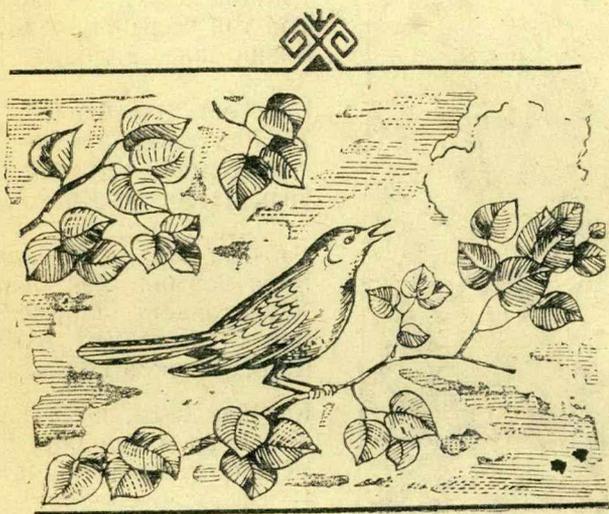
ИБ 252

Терийге берилген ўақты 24/III-1992. Басыўға рухсат етилген
ўақты 13/VII-1992. Қағаз форматы 60x84^{1/16}. Типографиялық
қағаз № 1. Әдебий гарнитура, кегль 10. Жоқары баспа усылында
басылды. Көлеми 1,625 баспа табақ. 1, 51 шөртли баспа табақ.
1,58 есап баспа табақ. Тиражы 5000. Заказы № 57. Баҳасы
шөртнама бойынша.

«Билим» баспасы. Нөкис қаласы. 742010. Калинин көшеси, 62.

Қарақалпақстан Республикасы баспа сөз бойынша Мәмлекетлик
Комитетиниң «Правда» газетасының 50 жыллығы атындағы Нөкис
полиграфкомбинаты. Нөкис қаласы. 742000. Қ. Маркс көшеси, 9.

МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ БАЛАЛАР УШЫН

ТЭЙ-ГЭЙ БАЛА, ТЭЙ БАЛА

Берман кара хэй бала,
Тэй-тэй бала, тэй бала,
Хэзирше сен асыкпа,
Бас аякты жай гана.

Тэй-тэй бала, тэй бала,
Берман кара хэй бала;
Тэй-тэй болып жүре алмай,
Жығылады гей бала.

Берман кара хэй бала,
Тэй-тэй бала, тэй бала,
Тэй-тэй болып келеди,
Бизиң бала, ай бала.

Бир, еки, үш бала,
Жыйна тезирек күш бала,
Албырамай, асыкпай,
Нык басып жолға түс бала.

Тэй-тэй бала, тэй бала,
Қара берман, хэй бала,
Жүрегойсеш, пай, бала,
Бас қәдемди жай гана,
Корқама екен ай бала.

Кел-кел бала, кел бала
Қолыңды маған бер бала.
Жүриўге өзин қорқасаң,
Изиме әсте ер бала!

ХЭЙИҮ АЙТСА АНАЛАР, ЛӘЗЗЕТЛЕНЕР БАЛАЛАР

1

Қызым-қызым, қырмызы,
Жайнап турар нур жүзи,
Көп қызлардың ишинде,
Сулыұлықтан бир өзи.
Қызым-қызым қыз ғана,
Уйқыле қызым аз ғана,

Мениң қызым қандай қыз,
Аспандағы айдай қыз,
Апасынан сораса,
Шийриң-шекер палдай қыз,
Қызым-қызым қыз ғана,
Уйқыла қызым аз ғана.

Кызым-кызым кундызым,
Аспандағы жулдызым.
Деп койыпты апасы,
Тунлерде мениң кундизим,
Кызым-кызым кыз гана,
Уйкыла кызым аз гана.

Кызым шашын тарайды,
Айналарга карайды,
Кыз барма екен дуньяда
Кызымдай мениң шырайлы.
Кызым-кызым кыз гана,
Уйкыла кызым аз гана

Акылга толы баслары,
Кызымның алтын шашлары,
Арыў болып жетисер,
Кыя-кыя каслары,
Улкейе койса жаслары,
Кызым-кызым кыз гана,
Уйкыла кызым аз гана.

2

Балам, балам пал екен,
Жузиндеги қал екен,
Апасына жан екен,
Хәйиў-хәйиў жаным балам,
Уйкылап қалар мениң балам.

Ақ мамықтай жүзлериңнен
Қарамықтай көзлериңнен.
Кип-кишкене излериңнен
Мен айланай жаным балам,
Хәйиў-хәйиў мениң балам.

Көркем қадди-кәўметимсең,
Тилде шийрин сәўбетимсең.
Басымдағы дәўлетимсең,
Хәйиў-хәйиў жаным балам,
Уйкыла-уйкыла мениң балам.

Ай мүйизли кошқарымсаң,
Бийик-бийик аспанымсаң,
Ай-жулдызлы аспанымсаң,
Хәйиў-хәйиў жаным балам,
Уйкыла-уйкыла мениң балам.

Зер кекилин жарасады,
Оған хәмме карасады,
Сулыұ қызлар таласады,
Хәйиұ-хәйиұ жаным балам,
Уйқыла-уйқыла мениң балам.

Жаз алдында нәўбәхәрим,
Үй алдында сәрүи талым,
Тәнимдеги шийрин жаным,
Уйқыла-уйқыла мениң балам,
Хәйиұ-хәйиұ жаным балам.

Кайтпайтуғын нәзеримсең,
Бақшамдағы гүлзарымсаң,
Үйимдеги базарымсаң,
Хәйиұ-хәйиұ жаным балам,
Уйқылап қалар мениң балам.

Өмиримниң жарасығы,
Көзгенемниң қарашығы,
Болар маған қарасығын,
Хәйиұ-хәйиұ жаным балам,
Уйқыла-уйқыла мениң балам.

КЕМПИР, ҒАРРЫ ХӘМ АҚЛЫҚЛАР

Кемпир-ғарры кеўли хош,
Алпыс-жетпис жасында,
Жүрегінде тасқын йош,
Ақлықлары қасында.

Ойындарды көреді,
Балалары қызыққан.
Араласып жүреді,
Шетте қалмай қызыққан.

Айдаған боп машина,
Ақлығы: „дө-ө-өт, дө-ө-өт“ дейди.
— Жүрежақпан алдыға,
Ата, былай кет,— дейди.

Бир баласы гүр-гүрлеп.
— Тракторман мен!— дейди.
— Кемпир апам келсин, деп,
Қарап турман мен,— дейди.

Көктен ушса самолёт,
Кол былғар бири бақырып:
—Ата, үйдің қасына
Түсир,—дейди,—шақырып!

Бир ақлығы томпаңлап.
—Поездды таяр еттік,—дер...
—Кәлеушілер, келиңдер,—
Москваға кеттік!—дер.

Ақлықлар айтса жан бар ма,
Бәрин бәржай етеди.
Қосылып гейде оларға,
Бирге ойнап кетеди.

Кемпир-ғарры ақлықты,
—Шийринлерден шийрин дер,
„Соның ушын удайы
Арта берер мийрим“,—дер.

ГҮБЕЛЕК

Канатыңды жайылған,
Жайнап турған гүл деппен,
Гүлдериме қайылман,
Ашылыпты-ау бул деппен.

Қолды созсам гүлиме,
Канат қағып ушты ол,
Биринши рет көриуім,
Гүл болып турған кусты ол.

Гүл дегеним гүбелек,
Болып шықты изинде,
Қасына барсам ушады,
Ұайран қалдым өзимде.

Жанына жақын келсем мен,
Кете алмайман гүбелек,
Услайын деп куўсам мен,
Жете алмайман гүбелек.

Күндизинде масайрап,
Гүлдер менен боларсаң,

Биле алмадым мен ойлап,
Түнлерде қайда қонарсаң.

Жазы менен усындай,
Ләззетте жаның гүбелек,
Қалай болар қысында
Сениң қалың гүбелек.

ГӨЖЕКЛЕР

Фермамызда көп гөжек,
Тең жартысы көк гөжек,
Шым қарасы төрт гөжек,
Буұрылы бар бес гөжек,
Қоныры бар қос гөжек,
Сегіз гөжек сур гөжек,
Сары жағал бир гөжек,
Күтә сулыұ бул гөжек.

Алтаұы бар ақ гөжек,
Тарғылы бар тақ гөжек,
Биреұи дым сақ гөжек,
Өзиң тез-тез оқып көр,
Есаппап шығар, қосып көр,
Буның бәри бизиң гөжек.
Нешеұ болды сизиң гөжек?

БИРИН-БИРИ ҚЫЙМАЙДЫ

Жуұырып кетсе пышығым,
Қуұып кетер күшигим.
Екеұиниң ойнаұы—
Мениң ушын қызық дым.

Ашыұға минип алысар,
Айқасып аұыз салысар,
Бири қашып, бири куұып,
Әдеұир жерге барысар.

Екеұи усылай ойнайды,
„Қой“ — десен де қоймайды,
Тислейжақ болып турса да.
Бирин-бири қыймайды.

АТАМ ЕККЕН БАЙТЕРЕК

Бойы бийик әл-аспан,
Атам еккен байтерек,
Ауылымызға жарасқан,
Сән-сымбаты бир бөлек.

Жазда койыу саяман,
Қоңыр самал еседі.
Саулатына тояман,
Жәннет усы деседі.

Жыйналып жазда адамлар,
Түсленип қайтады,
Рәхәтленип хәм олар
Атама алғыс айтады.

Бул теректи көрген қисі,
Еслеп кетер атамды.
Халқы ушын еткен исі,
Бөлер даңққа адамды.

Атамның қарар көзіндей,
Әлпешлеймен терегін,
Атамның болып өзіндей,
Жасай берсин тилегім!

МЕН АТАМДАЙ БОЛАЖАҚПАН

Жап бойында қатар гүжим,
Бир жағында өскен жүзим,
Еккен буны атам бизиң,
Мен атамдай болажақпан.

Саясынан ләззет тапқан,
Мийәесиниң дәмин татқан,
Атама көп алғыс айтқан,
Мен де алғыс алажақпан.

Шебер дийхан болған атам,
Жер қәдирин билген қатан,
Мийнет етсең сүйер Уатан,
Мен де дийхан болажақпан.

Иси менен даңк калдырған
Хәўли-хәрем бағ калдырған,
Көргенлерди таң калдырған,
Мен атамдай болажақпан.

ГҮЛШИ ҚЫЗ

Гүлараны дослары,
Айтысады: — Гүлши қыз.
Гүллер болса жадырап,
Деп турғандай, келши қыз.

Есигиниң алдына.
Гүл егеди Гүлара
Азық берип гүллерге,
Суў себеди Гүлара.

Гүллер менен бирдей болып,
Ойнап жүрер Гүлара,
Гүл ишинде гүлдей болып,
Жайнап жүрер Гүлара.

Айтар гүллер: — „Гүлши қыз,
Арамызда жүрши қыз,
Өзимизге усайсаң,
Тез-тез бизге келши қыз!“...

ЖӘРДЕМ БЕРИҢ КӘРИМГЕ

Бүгин де ерте Кәрим,
Баслады кешеги кәрин,
Билип алмақшы бәрин,
Неше шөжесиниң барын.

Беккем тутылған қолға,
Жүўери толы қырма,
Қысымлап шашты тақырға,
Шөжелерин жәмлеп зорға.

Әўел тегис қарап өтти,
Соң шетинен санап кетти,
Жартысына жаңа жетти.
Шөжелери тарап кетти.

Арадан өтсе де хәпте,
Келтире алмай исти сәтке,
Санай алмай шөжелерин,
Қалып жүр ол, қуры пәнтке,

Балалар берман келиңиз,
Шетте қалмай бириңиз,
Шөжесин санап бериниз,
Қуғансын Кәрим иниңиз.

НАН

(Кишкенелер ушын қосық)

Мол болсын нанымыз,
Нан менен жанымыз,
Болмаса нанымыз,
Кыйын ғой халымыз.

Аналар ойлайды,
Аталар ойлайды,
Биз ушын, нан ушын,
Мийнетин сыйлайды.

Сау болсын атамыз,
Сау болсын анамыз,
Нан ушын тер төккен,
Мехрибанғанамыз.

Нанлардың усағын,
Дәнлердің масағын,
Түсирмейміз дым-дым,
Бұл сөзиміз шын-шын.

ЯДЫНДА ТУТ ЖАН БАЛАМ

Ядында тут жан балам,
Дуньяда уллы „нан“ балам,
„Наннан уллы бар“ десе,
Бұл гәп шийки-қам балам.

Нан бар екен өмир бар.
Нан болмаса өмир тар,
Айтып кеткен бабалар,
Тислем нанға болып зар:

— „Алтын, гүмис—тас деген,
Арпа бийдай—ас деген“,
Нан кәдирине жетпеген,
Барып турған пәс деген.

Мәнисине қараңлар,
Билмесеңдер сораңлар,
Нан халықтың байлығы,
Дөретер мәрт адамлар,

Жумсап олар бар күшин,
Биз жейтуғын нан ушын,
Нан мийнеттиң жемиси,
Ол мазалы сол ушын.

Кәстерлесек биз нанды,
Алғыс айтып мың санлы,
Хұрметлеген боламыз,
Нан авторы—инсанды.

БӘХӘР КЕЛСЕ...

Ашылып қуяш жамалы,
Алтын нуры таралар.
Сәуірдің есип самалы,
Ауылма-ауыл аралар.

Суўлар ағар салмадан,
Көк липас кийер жер бети,
Тәбиятқа енип жан,
Өзгереді келбети.

Қызыл-жасыл гүл болып,
Этирапымыз жайнайды.
Өз алдына түр болып,
Түрлі куслар сайрайды.

Бәхәрде барлық дийханлар,
Исти қолға алады,
Гүздегі бийік қырманның
Түп-тийкарын салады.

Жазық жасыл жайлаўлар,
Болар сүттің булағы.

Көбейер, ойнар жәниұарлар.
Бузаў, қозы, ылағы.

Жаслығымыз—бәхәр бул
Ләззети мол өмирге,
Жасаймыз жайнап-жаснап сол,
Бәхәр менен биз бирге!

САҒЫНАМЫЗ ҚЫСТЫ ДА

Айтсақ қыстың қызығын,
Бир әжайып өзи дым,
Әйнеклерге сызады,
Шым-шытырық сызығын.

Тереклер турар малынып,
Муздан моншақ тағынып,
Алғандай болып көринер,
Ақ орамал жамылып.

Аппәк қардың үстинде,
Тамашаға батамыз,
Жумалатып топ етип,
Бир-биреўге атамыз.

Муз үстинде сырғанап,
Жарысады шаналар,
Озғанларды қутлықлап,
Қол шаппатлар балалар.

Қалың кийим киймесен,
Тондырады етинди,
Қайт дегендей бала сен,
Шымшылайды бетинди.

Суұықларға үйренип,
Шынығады денемиз,
Суұық суўға жуўынып,
Кеўилленип жүремиз.

Жазда жайнап жүрсек те,
Шомылып суўға ыссыда,
Оның да орны бир бөлек,
Сағынамыз қысты да.

ФАБРИКАДА АПАМ БАР

Фабрикада апам бар,
Шеберлердиң шебери,
— Колы гүл!—дер адамлар,
Кийим тигиў өнери.

Кийсе егер қайсы қыз,
Апам тиккен көйлекти,
Сорамай-ақ танырсыз,
Жарасықлы көрикли.

Костюм тиксе балаға,
Унамаған бири жок.
Көргенлердиң бәри де.
Дейди буның мини жок.

Жолдаслары мақтайды,
Апаң сениң шаққан деп,—
Көрсен құрмет тахтаны,
Ис өними артқан көп.

Фабрикада апам бар,
Келин, буйыртпа бериндер!
— Колы гүл!—дер адамлар,
Шеберлигин көриңдер!

МЫҢ ЖАСАСЫН

Атам менен кемпир апам,
Турар олар аўылда.
Бизлер барып жазда мудам,
Тойып жүрмиз қаўынға.

Ақлықларым келсин деп,
Жақсыларын жыйнап қояр.
Шийриниң солар жесин деп,
Тамағынан қыйып қояр.

Куўанысып күтип алар.
Ишсек тайын сүт хәм қатық,
Гезек-гезек сүйер олар,
Бетимизден шорпылдатып.

Бизлер ушын жанын үзер,
Кең ашылып кушағы,
Айтып небир алтын сөздер,
Көзлеринен нур шашады.

Хәр сапары ушырасканда,
Кууанышка батамыз.
Мың жасасын деймиз сонда,
Кемпир апам хәм атамыз.

УЛ-ҚЫЗЛАРЫМ КӨП ЕМЕС

(Степан Олейникти оқып)

Еситемен хәр жерде
Балалары көп дегенди.
Көп бе екен деп балларым,
Санайман үйге келгенде.
Көп дегени сондағы,
Бир топ ғана бала ғой.
Мениңше онша көп емес,
Жабылған бизге жала ғой.
Ул-қызларым жоқ емес,
Бар, бірақ ондай көп емес.
Минекей санап көрейин,
Атларын айтып берейин.
Минауар менен Шынауар,
Шамси-Камар, Санауар
Рашид пенен Сара бар,
Саламат пенен Мурат бар,
Сабира менен Кууат бар,
Мийрас пенен Саулат бар.
Бәри де бүгін ер жетип,
Қурды жана имарат,
Перзенти келсе камалға,
Ата-анаға бир мурад.
Биз қууанып ата-ана,
Кутлы болсын айтамыз
Хәр кайсысында бир қонақ,
Еки хәптеде қайтамыз.
Ул-қызымыз жоқ емес,
Бар, бірақ ондай көп емес,
Мейли, айтсын адамлар,
Санаулы ғана балам бар.

АТАМ БАР

Балалар менен татыў дос,
Пенсияда, истен бос
Күлип турар, кеўли хош,
Кәдирданым атам бар.

Мудам ақыл айтады,
Бақшадан алып кайтады.
Көрмесек, ҳәр күн жойтады,
Меҳрибаным атам бар.

Қызық айтқан ертеги,
Тынлағанды еритеди.
Ұакыт тез-тез өтеди,
Мениң сондай атам бар...

Жаксы нийет ойында,
Миндирип мени мойынға.
Жалықпайды ойынға,
Жанажаным атам бар.

Мени сирә қыймайды,
Менсиз үйге сыймайды,
Бирге турмасам болмайды,
Жанажаным атам бар.

ӘКЕМИЗ ҮЙДЕ БОЛМАСА

Әкемиз үйде болмаса,
Қызық болмас ойынлар.
Бақырады апам да:
— Ойынды енди қойыңлар!

Әкемиз үйде болмаса,
Көрин р гүнгирт шамлар да.
Муңайғандай сезилер,
Тым-тырыс болып тамлар да.

Әкемиз үйде болма а,
Ашылмас апам қабағы,
Жуўғарада писпейди,
Асқан кешки тамағы.

Әкемиз бенен жемесек,
Аўқатлардың дәми жоқ.
Жолыққандай боламыз,
Бир кеселге еми жоқ.

Әкемиздің жолына,
Күнде айдай қараймыз.
Келмеди деп не ушын,
Апамыздан сораймыз.

Әкемиз үйде болмаса,
Кеўилсиз өткен ўақтымыз,
Үйимиздің саўлаты,
Әкемиз екен бахтымыз.

КЕМПИР АПАМ

Кәўип-кәтерден сақлайды,
Сыртымыздан бақлайды,
Тек бизлерди жақлайды,
Кемпир апам,
Кемпир апам.

Тәртипти бузсақ күйеди,
Урмайды, қабақ үйеди,
Кейнинен және сүйеди.
Кемпир апам,
Кемпир апам.

Оттан, суўдан қорғап жүрер,
Аўқат жең деп зорлап жүрер,
Бәримизди теңдей көрер,
Кемпир апам,
Кемпир апам.

Кимлер қандай билип жүрер,
Ашыўланбас, күлип жүрер,
Урыспаң деп ақыл берер,
Кемпир апам,
Кемпир апам.

Жаксыдықты гөзлеп жүрер,
Ақлығым деп гизнеп жүрер,
Көринбесек ізлеп жүрер,

Кемпир апам,
Кемпир апам.

Ата-анамның анасысан,
Адамлардың данасысан,
Узақ жыллар шад боп жасаң,
Кемпир апам,
Кемпир апам.

АПАМ ЖАҚСЫ

Күлмлеген көзлери бар,
Көзге ысық жүзлери бар,
Дәртке дәрман сөзлери бар,
Апам жақсы, апам жақсы.

Аўкатларды сайлап берер,
Катык, сүт хәм қаймақ берер,
Шад болсын деп ойнап берер,
Апам жақсы, апам жақсы.

Гейде бизлер айтсақ қосық,
Отырады даўыс қосып,
Тап баладай ушып-ушып,
Қуўанады, апам жақсы.

Кетемиз гейде тыңламай,
Тәртипти бузып аңламай,
Шаппат урар, болар „ўай-ўай*“.
Сондадағы апам жақсы.

Ойлағаны перзент ғамы,
Мудам гүзетте турғаны,
Майдай жағады урғаны,
Апам жақсы, апам жақсы.

Бизлерди деп ойланады,
Бизлерди деп қыйланады,
Бизден мың-мың айланады,
Апам жақсы, апам жақсы.

КӨП ОЙЛАНЫП ҚАЛАДЫ

Султан еле кишкене,
Ойламайды ҳештеңе,
—Қайсы, —десең, —оң қолың?
Көрсетер анық —деп: „мине“

—Қайсы, —десең, —шеп қолың,
Көп ойланып қалады.
Сорауға жууап бере алмай,
Дым қыйналып қалады.

—Жоқ ғой сениң көп қолың?
Ойлан ба?!—деймиз Султанға,—
Белгили болса оң қолың,
Қалған қолың шеп қол-дә!

БАСЛАРЫ ТЕРИС ҚАРАСҚАН

Ботинка бар Муратта,
Өзине жүдә жарасқан,
Кийип шықса, бірақ та
Баслары терис қарасқан.

—Ботинкам мениң жәп-жаңа,—
Деп кийди Муратжан,
Умытып кетип ол және
Шеп кийеди Муратжан.

ШӘМШЕТ ДЕГЕН БАЛА БАР

Шәмшет деген бала бар,
Иренжир оған балалар,
Еки қыңыр бар десе,
Бирлигине саналар.

Алдырмайды Шәмшет шаш,
Кир болады соннан бас,
Жасар шаштың астында,
Самал тиймей маңлай, қас.

Уйпаланып турады,
Көринбейди қулағы,
Шашын көрсе Шәмшеттің.
Қашар үркіп ылағы.

ЕНДИ МЕН ДЕ АЙТАМАН

Максет етип Рая,
Мектепке быйыл барыўды,
Таярлық көрип өзінше,
Салып атыр қарыўды.

Ерке болып жасында,
Айта алмайды „Р“ ды ол.
Билдиргиси келмейди,
Басқаға усы сырды ол.

„Ыйая“, дейди атын да,
— „С“ де? — десең — „Ш“ дейди.
Бәри оның ядында,
Усыннан уўайым жейди.

Қапталында үйиниң,
Кеше кеште тур еди,
Күшиги келип „Р-рр“ деди,
Пышығы келип „Мырр“ деди.

Буны көрип Рая,
Шақалақлап күледі.
— Қыйын хәрип қара-я,
Булар қалай биледі?!

Хайран қалып қыз бирден,
— Айтың, — деди қайтадан?
Қаламан ба, сизлерден
Енди мен де айтаман!

ХОШ-ХОШ БАҚШАМ, ХОШ БАҚШАМ

Тәрбияшы ана болып,
Мен бахытлы бала болып,
Еркін өстим, еркеледим,
Қушағында тасып-толып,

Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман хеш қашан.

Жүзим жарқын, жайнадым мен,
Мийрим канып ойнадым мен,
Тәлим берип тәрбияшым,
Тилим шығып сайрадым мен.

Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман ҳеш қашан.

Сеннен қанат қомлап алдым,
Мектебиме жоллама алдым,
Толып оқыў жасына мен,
Қушағыңнан кетип қалдым.

Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман ҳеш қашан.

Хош-хош мениң меҳрибаным,
Тәрбияшым-қәдирданым,
Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман ҳеш қашан.

Хош-хош бақшам, хош бақшам,
Умытпайман ҳеш қашан.

АЙТЫП КЕТТИ УМИТХАН

Балалардың сонша жыл,
Тәрбия алған бақшасы,
Есинен сирә шықпас бул,
Хәтте оның пақсасы.

Жасы толған хәр бала,
Мектепке алар жоллама,
Қарай берер артына,
Кеткиси келмей сонда да.

Кеше ғана хошласып,
Кетип еди Умитхан,
Келди бүгин алжасып,
Хошласқанын умытқан.

Сорады да кеширим,
Қайтып кетти Умитхан.
Алжасып бунда келгенин,
Айтып кетти Умитхан.

ЖЫЛЛАР

I

Дүньяға келип адамзат,
Тәбият пенен сырласқан,
Дөрөгип небир кәрамат,
Тилге келген дер, аспан.

Жулдызға болып сәүбетлес,
Емген куяш нурларын,
Уғып барған тынбай хөш,
Күнниц, түнниц сырларын,

Тауып ўақыт дәрегин,
Секунд, минут хәм саат,
Пайдалансын деп керегин,
Белгилеп берген атма-ат.

Минут турар секундлардан,
Саат турар минутлардан,
Жети күн бирге жәмлессе,
Хәпте болып аталған.

Төрт хәптеден бир ай болса,
Он еки ай куар жылды.
Гөне жыл тамам болғансоң,
Жаңа жылға берер жолды.

Хәр жыл төртке бөлинеди,
Үш-үш айдан тендей болып,
Оған мәүсим делинеди,
Билемиз биз атын толык.

Дәслепки мәүсим кыс болар,
Шымыр аяз, жерде қар,
Қар баба келер алыстан,
Қапшығында саўға бар,

Екинши мәүсим бәхәр бул,
Дийханлар жерин тегислер,
Салмада суўлар ағып тур.
Басланып кетер егислер.

Үшінші мәусим жаз болар,
Писпеген жемис аз болар,
Жасыл дөнип тәбият,
Жанға рәхәт-хәз болар.

Төртінші мәүсим—гүзимиз.
Шашланар тасқын қырманлар,
Тояр карап көзимиз,
Орынланар әрманлар.

Ой жуұыртып тереңнен,
Карап көрсек ойланып,
Жыллар изли-изинен,
Келе берер айланып,

Күнлердің шығып батқаны,
Хәр күни таңның атқаны,
Тәбияттың сырлы нызамы
Тоқтап қалмай бир жерде.
Избе-из жол тартқаны.

Талай-талай сыналып,
Мақул болып табылған,
Он еки жыл қосылып,
Бир мүше деп алынған.

Мүше деген мысалы,
Өмирдің бир бөлеги,
Бурыннан солай атаулы,
Халық жақсы биледи.

Он еки жасты мәселен,
Бир мүше деп алады.
Еки мүше қосылса,
Жигирма бес болады.

II

Жыйналысып калайық,
Депти мәжилис курайық,
Алжаспау үшін хәр жылдың,
Атын қойып алайық.

Барлық жыллар усыманнан,
Дизилисип өтсин дейди,

Кәлеген хайуан-мақлуклар,
Келип бунда күтсин дейди.

Узақтан жылды ким көрсе,
Бахты бәлент болады,
Койылып аты сол жылға
Жыл басы болып қалады.

Көре алмаған узақтан,
Бириншиден қалады,
Тийисли хәр ким орнын.
Нәўбет пенен алады.

Еситип буны хайуанлар,
Бир-бирине қарасар,
Боламыз деп жыл басы,
Узақларға қарасар,

Айтты түйе мақтанып,
Жақын келер алыслар,
Биринши көриўши анық,
Барма маған жарысар.

Қараң мениң бойыма,
Жыл басы болыў ойын ба,
Мен турғанда алмасын,
Хешким оны ойына.

Хайуанлар еди баршылық,
Көрсетпеди қарсылық,
Қарсыласып түйеге
Етпеди хеш таршылық.

Мине сөйтип турғанда,
Келип қапты жыллар да,
Биринши болып ким көрди,
Шешилмеди булманда.

Нәзер салып қаралды,
Хәммеден бир-бир соралды,
Ең биринши жылды көрген,
Тышқан болып саналды.

Хайуанлар оған күледі,
Исенимсиз түр береди,

Бойы болса бир ели,
Тышқан қалай көреді.

Тышқан айтты, дурыс, деди,
Неге керек урыс деди.
Бурын көрдим жылды мен,
Былай болды бул ис,—деди.

Түйениң бардым қасына,
Өрмеледим арқасына,
Мени түйе сезген де жок.
Минип алдым басына.

Алысқа жолға карадым,
Көрип жылларды санадым,
Биринши боп жыл көрип,
Орынланды мурадым.

Турды тышқан куўанып,
Оның сөзи енди анық,
Болды тышқан жылдың басы,
Мойынлар хәмме тән алып,

Көпшиликтің алдынан,
Дизилип жыллар жүреді.
Басқалары кейнинде,
Тышқан баслап береді.

Анықлап мине қараңлар,
Тышқаннан соң сыйыр бар.
Оннан кейін өтеді,
Жолбарыс печен қоянлар.

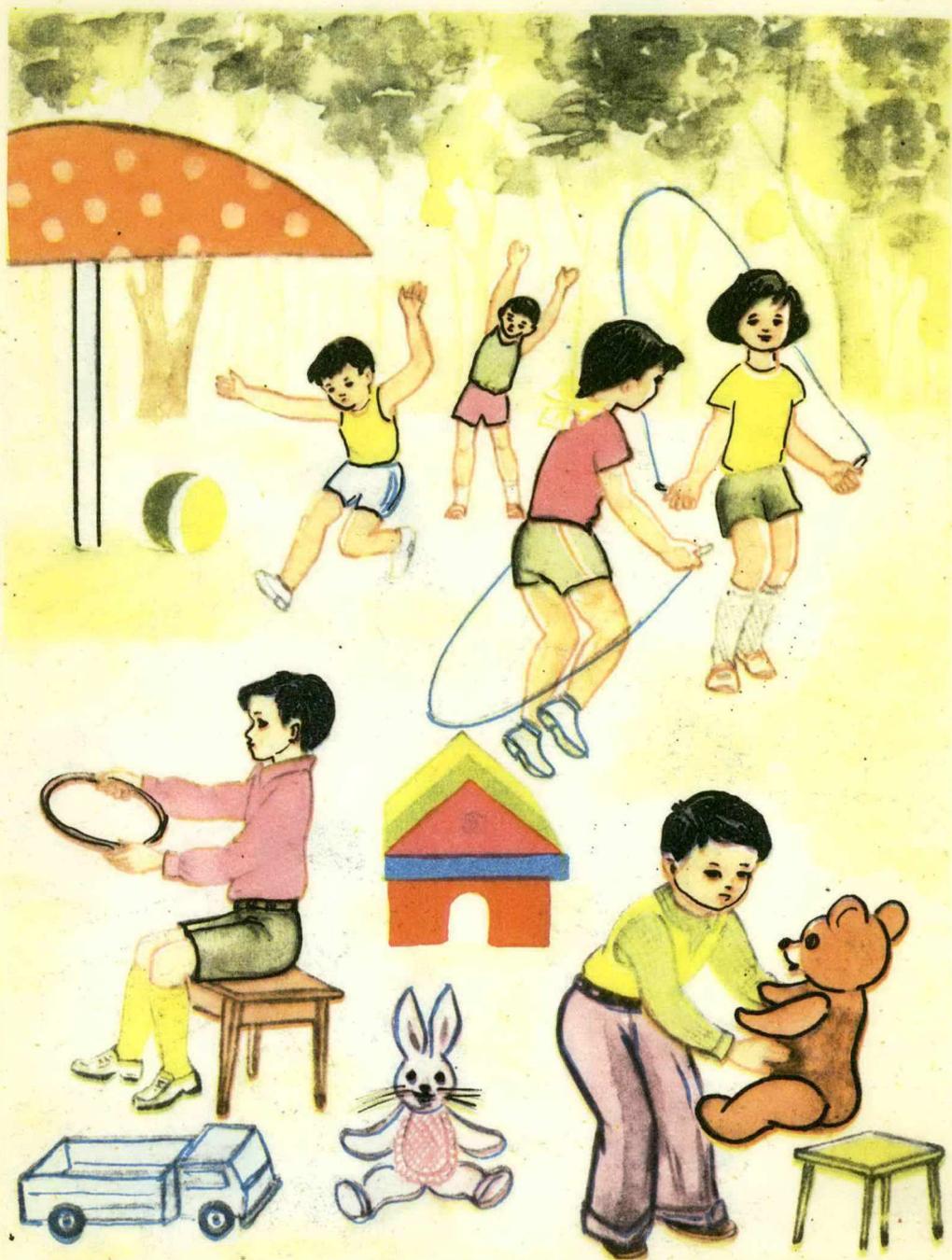
Балық, жылан әсте жылжып,
Келер шаўып жылқы киснеп,
Қой маңырап, ушып мешин,
Қораз келер керип төсин,
Ийт асықпай келер еснеп.

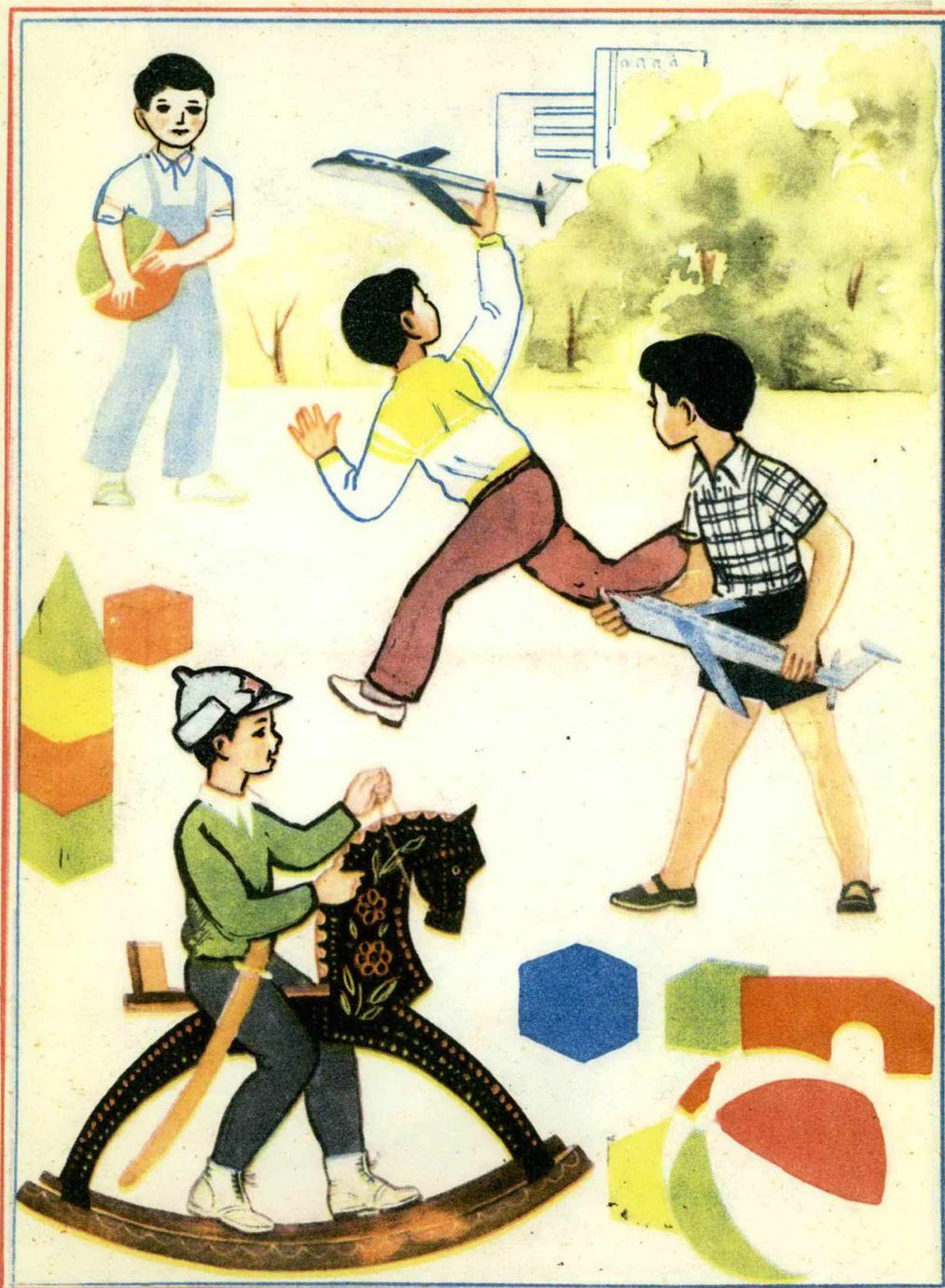
Нәзер салсаң қандай қызық,
Есерленген пейли бузық,
Ең изинде келер доңыз,
Азыуы менен жер сызып,

Бул он еки маклук,
Үлгерди жылға илинип,
Көп хайуанлар бос қалды,
Куры шаўып бүлинип,

Болса да сондай тулғалы,
Мийнети күйди, болмады,
Сөз егер қәмме түйенин
Жылға илинбей қалғанын.

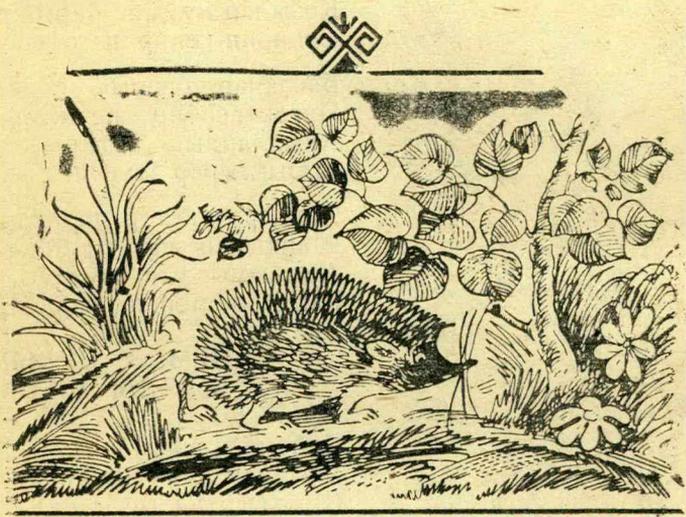

ЖИШИ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАР УШЫН

Окыушылар жазы бул,
Кызык болып өтеди.

Барып канал, көлдерге,
Шомыламыз, жүземиз,
Өсимликтер, гүлдерден,
Гербарийлар дүземиз.

ЫРҒАЛАР ТАЛЛАР, ЫРҒАЛАР

Бәхәрде келер тырналар,
Сууларға толар арналар,
Таярлық көрип дийханлар,
Жер сүрип, атыз тырмалар.

Бүртиклер ерик. алмалар,
Мәўжирип ағар салмалар,
Салмалардың бойларында,
Ырғалар таллар, ырғалар.

Ашылып гүллер жайнасар,
Бүлбиллер қонар сайрасар.
Қозылар куўып бир-бирин,
Секирип-секирип ойнасар.

Басланар барлық егислер,
Писер гейбир жемислер,
Ауыллардың артар көрки,
Қызықтырар түрли ислер.

Жадырап кетер далалар,
Шапқылап жүрер балалар,
Ауылымыздың саулаты,
Қалалар менен барабар.

СҮЙЕМИЗ СУЛҮҮ ЖАЗДЫ БИЗ

Сүйемиз сулуу жазды биз,
Узыннан узақ күнлерин,
Шыжғырған ыссы күндизи,
Қоңыр салқын түнлерин.

Басланады каникул,
Лагерьлер бизди күтеди.

Аралап тоғай, тауларды,
Үйренемиз үлкени.
Нени көрсек биз бәрин,
Барамыз жазып ҳәр күни.

Этирапымыз көк егис,
Көргенде көзиң тояды

Писип турған көп жемис,
Жесең мийриң канады.

Сулыўлықты жаздағы,
Хадал мийнет дөреткен.
Соның ушын биз оны,
Сүйемиз шын жүректен.

ГҮЗ ҚӘДИРИ БИР БАСҚА

Сарғыш дөнип дөгerek,
Еслетер алтын рёцин.
Дийханларға не керек,
Излер гүзден дэрегин.

Гүз қәдири бир басқа,
Мектепке кәдем таслаймыз.
Устаз бенен класста,
Окыў жылын баслаймыз.

Қырман-қырман зүрәет,
Халал мийнет, табысы.
Бәри жанға рәхәт,
Халқымның ар-намысы.

Мәртликлердин айғағы,
Иске асқан әрманлар.
Мийнеттин палдай қаймағы,
Үйилген таўдай қырманлар.

Келген ҳәр бир гүзимиз,
Бизлер ушын бахыт бул.
Бәрхама жайнар жүзимиз,
Шадлықка толы ўакыт бул.

КЕРЕК ҒОЙ САҰҒА ЕТПЕГИМ

Сулыў мениң портфелим,
Кирлетпеймен ҳеш жерин.
Портфелимнің ишинде,
Таза тур китап—дәптерим.

Тәртиплеп ғана саламан,
Қайырмайман шетлерин.
Тамызбайман сыяны,
Пухта тутып бетлерин.

Китапларым түп-түёл,
Жыртып зая етпедим.
Себеби, бул китапты
Ендиги жылы үкеме,
Керек ғой саўға етпегим.

ЕСАПДАН БАЛА

Сәрсен бириншиде,
Жаксы биледи есапты.
Карасаң дәптерин,
Есаптан гилең „бес“ апты.

Таяқшаны бир-бирлеп,
Иркилмей санап кетеди.
Бирден баслап алжаспай,
Отызға шекем жетеди.

Санды санға қосады,
Санды саннан ала биледи.
Көбейтиўден алжасады,
Бөлиўди шала биледи.

— Қанша оқыўшы бар,
Айтып бер билсен,
Хәм неше парға бар,
Сизиң класста десең?

Әри-бери ойланар,
Айталмай көп кыйланар,
Ең изинде Сәрсеннин,
Мынадай жуўабы бар:

— Буны шеше алмайман,
Санды билмей қалмайман,
Ал, партаны, баланы,
Бир-бирине қосалмайман.

ЎАТАНЫМ

Кәстерледің гүлим деп,
Мүлтиксиз өс улым деп,
Қушағыңда күдимлеп,
Әлпешлендим Ұтаным.

Кайт көкирек болмасын деп,
Еркелесин, ойнасын деп,
Қатарынан қалмасын деп,
Кеулиме жеттиң Ұатаным.

Не тилесем кеуилге сай,
Не көлесем түүел бәржай,
Керек десем Жулдыз я Ай,
Тайын еттиң Ұаганым.

Перзентке жан аналығың,
Ақыл-кәмбил даналығың,
Бахыт қушқан балалығым,
Меҳрибансаң Ұатаным.

Күткениңдей ер жетермен,
Жанымды пидә етермен,
Аналық ҳақын өтермен,
Хызметинде Ұатаным.

МЕКТЕБИМ

Дыққат қойып нәзер салсам,
Дүньяда ең кәдирдансаң,
Бас ийеди саған инсан,
Қушағы кең мектебимсең.

Жасларға жайлы уясан,
Кеуиллерге нур қуясан,
Тарийхыңа мен қарасам,
Ғәммеге тең мектебимсең.

Аңларман ҳәм маған мәлим,
Ата-анам да алған тәлим,
Ада болмас билим кәним,
Жана-жаным мектебимсең.

Әжапам да, Әжағам да,
Теңер сени шийрин жанға,
Бахыт берген ҳәр адамға,
Меҳрибаным мектебимсең.

Мениң ушын мисли айсаң,
Көзге ысық, қутлы жайсаң,
Жүрегимде бәрхә барсаң,
Сен әдиули мектебимсең.

МЕКТЕБИМДЕ УСТАЗЫМ КӨП

Көз алдыма келсе мектеп,
Мектебимде устазым көп.
Ылайык, оның бәрине,
Басымды ийсем құрметлеп.

Бир-бирлеп хәрип үйреткен,
Хәриплеп сөзлер үйреткен,
Устазлар ядтан шықпайды,
Ойымды кем-кем өрлеткен.

Жақсы бол деп жалынып,
Кемисим болса налынып,
Турғанлығым есимде
Нәзерине алынып.

Унайғойса бир исим,
Қуғаныштан жайнар түсін,
Алғысларым шексиз бүгін,
Сиздей уллы устаз ушын.

Шәкирт ушын ашыр жаның,
Ата-анамдай мийрибаным.
Көрдим сенде уллы устаз,
Уллылықтың көп нышаның.

АҚЛЫҚЛАРЫМ БАР МЕНИҢ.

Ильяс пенен Ильхамжан,
Диларам менен Минарам,
Қырмызы менен Нурнарам,
Ақлықтарым бар мениң.

Оқыуынан кеш қалмас,
Төмен баға хеш алмас,
Үсти басын кир қылмас,
Ақлықтарым бар мениң.

Минезин хәмме унатқан,
Хәм ақыллы, хәм шаққан,
Үкелерин жубатқан,
Ақлықтарым бар мениң.

Ойын десе тындырған,
Чайнек-кесе сындырған,

Жоқ жерден шаўкым туўдырған,
Ақлықларым бар мениң.

Мәдияр, Мансур, Миясар,
Үй-ишине қарасар,
Бир минутта тирессе,
Бир минутта жарасар,
Ақлықларым бар мениң.

Индира қызым жаныма,
Айдай болып келеди,
Бекзада қызым жаныма,
Тәй-тәй болып келеди,
Ақлықларым бар мениң.

Салаўатым алыстан,
Сәлем берип келеди,
Мэльс оннан қалыспай,
Изине ерип келеди,
Ақлықларым бар мениң.

Дилбар менен Исламбек,
Кетпес меннен алыслап,
Лизахан келер жылыслап,
Ақлықларым бар мениң.

Мениң атам, мениң атам,
Деп мени бәри бөлисер,
Сабыр қылсаң азырақ,
Өзлери демде-ак келисер,
Ақлықларым бар мениң.

Бала тили пал деген,
Шийриннен де мазалы,
Айтқаны халықтың сол екен,
Бала үйдиң базары,
Ақлықларым бар мениң.

МӘС БОЛАДЫ АПАСЫ

Оқыўдан келип Айсара,
Дем алады азырақ,
Оннан кейин сабағын,
Таярлаўға ҳәзир-ак.

Хәлек етпей хәшкимди,
Бакшаға кетер төтелеп,
Алып қайтар үкесин,
Қолынан ғана жетелеп.

Шыкпайды тротуардан,
Тәртибин сақлап жүристин,
Мәс болады апасы,
Қызының көрип бул исин.

КӨРЕМИЗ ОНЫҢ ЖУЎМАҒЫН

Әне, қараң Нурымды,
Әдеті қалмас бурынғы,
Айтылса да хәр күни,
Қыйыў-қыйыў мурыны.

Тексергенде тазалық,
Төмен қарар қызарып.
Ертеңине көз салсаң,
Көринбейди жаңалық.

Дослары және ескертти,
Кирсиз болып келмекти,
Көремиз оның жуўмағын,
Нурым „яқшы“ деп кетти.

ӘКИНИПТИ ӘЖАҒАМ

Әжағамнан хат алдым,
Аманлығын айтыпты,
Өзи барған оқыўға,
Қабылланбай қалыпты,
Қайтқанының себебин,
Маған былай айтыпты:

—Ойлар едим жасымнан.
Ушқыш болып шықсам деп,
Тезлиги озған жасылдан
Самолётте ушсам деп.

Сабағыма кеўил бөлдим,
Муғаллимди тыңлап толық.
Тапсырманы биліп келдим,
Класымда алық болып.

Класстан тыс көп оқыдым,
Китап десе еринбедим.
Бос болса да канша қолым,
Ойынға көп берилмедим.

Буның бәри берди пайда,
Аттестат алдым билесең,
Оқымасам билим қайда,
Әлбетте сен түсинесен.

Барлық сабақ теңдей екен,
Оның паркын билмегенмен,
Физкультура аңсат ғой деп,
Гейде оған келмегенмен.

Имтихан болып усыннан,
Жууырғанда изде қалдым.
Секирсем де мен қысынған,
Көп ишинде сөзге қалдым.

Тартылғанда турникке,
Майысып қолы талды,
Әжағам сол себепли,
Оқыўға кире алмады.

Иним саған тилек сол,
Кәдирле барлық сабақты,
Спорттың шын досты бол,
Жок оның керексиз ұақты.

УМЫТШАҚ

Ағасы турып азанда,
Дыққатлады Нызамға,
Алып кел деп бир затты,
Жиберди таныс адамға.

Балам тезирек жүр деди,
Бар да өзиң көр деди,
Бары-жоғын билдирип,
Бир хабарын бер деди.

Болагөрме арқайын,
Жолыңа дилгир болмайын,

Сени күтип, жумыстан,
Мен кешигип қалмайын.

Айтқанды қылмай болама,
Нызам шықты далаға,
Қиятыр еди жол менен,
Ушырасты бир топ балаға.

Бәри де Нызамның досты,
Кеселеп жолын тосты,
Ойнайық деп қоймаған соң,
Оларға Нызам бас қосты.

Кем-кемнен қызды ойын,
Ойынға болмады тойым,
Ағасы болса Нызамға,
Көп қарады созып мойнын.

Келмеди, күтти-күтти,
Билмеди ис қалай питти,
Буннан артық көп турыўға,
Болмады, жумысқа кетти.

Ойын да шегине жетти,
Балалар тарқасып кетти,
Ал Нызамның бир өзи,
Ой үстінде қалды тек те.

— Не ушын шығып едим үйден,
Жумысым не еди келген,
Кимге барып не аламан,
Бәрін умытыппан мен...

Ағама не деймен „ўақ-ўақ“
Деп турғанда Нызам тап,
Дегендей болды тумлы-тустан:
— Әй, умытшақ, умытшақ!

ТОПҚА ӨКПЕЛЕҰ

Ойын-ойын көп ойын,
Ең қызығы топ ойын,
Ойнайғойсаң топ бенен,
Сирә бизге жоқ тойым.

Секиремиз, шабамыз,
Умытып гейде тамақты,
Аз қалады ұактымыз,
Таярлауға сабакты,

Сол жерине қапамыз,
Тобымыз бизге қой демес,
Шақырмаса ағамыз.
Үйге қайтыу ойда емес.

Домалап кетсе табамыз,
Өзинше кейин қайтпайды,
Бәрхә бирге жүрсекте,
Пайдамызды айтпайды.

„ӘЛИПБЕ“ МЕНЕН ХОШЛАСЫҰ

Муғаллим: — Дыққат етиң балалар,
Уллы-уллы илимпаз,
Даңқы шыққан даналар,
Илимге қәдем қойғанда,
Биринши рет қолына,
„Әлипбе“ни услаған,
„Әлипбе“ден баслаған,
Алтыннан артық „Әлипбе“,
Үйренилип алынды,
Келешек терең билимге,
Дәлепки тийкар салынды.
Хәриплердиң барлығын,
Бес бармақтай таныпсыз,
Қайсы сөзде қайсы хәрип,
Жазылады, қанықсыз,
Буның ушын „Әлипбе“
Қуўанышлы, кеўилли,
Сүйеди ол сизлердей,
Оқыўшыны зейинли,
Хәзир мине келип тур,
Алдыңыздан өтпеге,
Сизлер менен хошласып,
Рухсат алып кетпеге,
Умытылмас қәдирдан
Сөз беремен „Әлипбе“ге.
„Әлипбе“: — Хә балалар, балалар,
Бәриң маған қараңдар,

«Сизлер менен болдым дос,
Оның ушын кеўлим хош.
Үйренип барлық хәрипти,
Сулыў жазып келдийиз,
Көп сөзлерге түсинип,
Мәнислерин билдийиз
Өзлериң менен досласып,
Бираз ўақыт өткердим,
Кетежакпан хошласып,
Өз исимди питкердим.
Мен сизлердиң бәриңди,
Шын дослар деп қарайман.
Кетиўим керек, ал енди,
Бүгин рухсат сарайман.

«Оқыўшылар: — Рахмет саған „Әлипбе“
Үйреттиң бизди хәрипке.
— Хәр бетиңнен нур шаштың,
Көзимизди сен аштың.

— Сағасың ақылдың,
Жақсы иске шақырдың.

— Ана—деген ҳасыл сөздиң,
Шын мәнисин сеннен сездим.

— Ал, атаны кәдирлеўдиң,
Жол-жобасын өзиң бердиң.

Алтын уғым—Ўаған деген,
Жүреклерге сиңди сеннен.

Дослық деген өмир сәни,
Сен тәрийплеп бердиң оны.

— Тынышлық өмир тиреги,
Сүйеди инсан жүреги.

— Адамның бахты мийнетте,
Мийнет бөлер ҳүрметке.

— Сүйсең егер елинди,
Болыў керек билимди.

—Хызмет етсең халқыңа,
Даңк косылар даңқыңа.

—Әй, әдиўли „Әлипбем“,
Барлығын өзиң үйреткен.

—Жақсы исиң көп жүдә,
Айтқан менен болмас ада.

—Бизлердиң шын сөзимиз,
Қыймайды сени көзимиз.

Жаннан да артық көремиз,
Қалай жуўап беремиз.

—Тилекти қабыл алсаңыз,
Биз бенен бәрқа қалсаңыз?!

„Әлипбе“: — Жоқ-жоқ хасла болмайды,
Айта гөрмең ондайды,
Бул кетистен кетермен,
Талай қырдан өтермен,
Күтер жаңа досларым,
Мен оларға жетермен,
Исти даўам етермен.

Оқыўшы: — Әй, „Әлипбем“ қәдирдан,
Сораўымыз бар саған,
Сөзинди қабыл аламыз,
Сиз кетсениз егер де,
Биз ким менен қаламыз?

„Әлипбе“: — Айталмадым бурынлаў,
Сораўыңыз орынлы-аў,
Асыққан соң кетиўге,
Умыттым айтып өтиўге,
Өзи де эне киятыр,
Салтанатлы саўлатлы,
Мыңларға татыр бир батыр,
Аты „Оқыў кітабы“
Балаларға ғамхор мудама.

Иши толған ақыл ол,
Хәмме ушын мақул ол.

Жүзлериңди жайнатар,
Тиллериңди сайратар,
Сизлер менен дос болар,
Кеуил бөлсе оған ким,
Ұақты бәрхә хош болар,
Келип қалды минекей,
Балалар кәне, көринлер,
Ийилип сәлем беринлер.

Хәммә: — Әссалам „Оқыў китабы“,
Келиң, бизге келиңиз.
Қәдирлеймиз мудама,
Хүрмет етип сизди биз.

Келиң „Оқыў китабы“,
Сизден өрнек аламыз,
Не айтсаңыз орынлап,
Ҳақыйқат достың боламыз.

„Оқыў китабы“:—Бәрекелла, балалар,
Оқыған билим ала алар,
Куўантар мени сөзиңиз,
Тәртип хәм оқыў исинде,
Жарқын болсын жүзиңиз.

Хәммә: — Келиң „Оқыў китабы“
Хүрметлеймиз мудам,
Жаналықты жақлаймыз.
Өзинди таза сақлаймыз.
Келиң „Оқыў китабы“,
Хүрметлеймиз мудама.

Дос болсаңыз биз бенен,
Бахытлымыз сиз бенен,
Келиң „Оқыў китабы“,
Хүрметлеймиз мудама.

Оқысақ шад боп йошамыз,
Билимге билим косамыз,
Келиң „Оқыў китабы“,
Хүрметлеймиз мудама.

„Әлипбе“: — Сизлерде болған хәр күнди,
Есимде узақ сақлайман.

Бөлөкленип кетсем де,
Сыртыңыздан бақлайман,
Кәнекей, хош болың дослар,
Тилеймен сизге табыслар.

Хәммә: — Хош болың „Әлипбе“ миз
Ғайрат салып оқыймыз биз,
Билим алып ер жетемиз,
Азамат боп, күткендей сиз,
Хош, хош „Әлипбе“ миз.

ҚАР БАБА

Борап-борап жаўды қар
Оғы көрип қалыңлар,
Жасаймыз қардан қар баба,
Орап-орап алыңлар.

Домалақлап келиңлер,
Алып келип беріңдер, —
Дейди, уста буйырып, —
Оннан кейін көриңдер.

Керек емес җештеңен,
Иси жоқ ерте, кеш пенен,
Хәрбир үйдиң алдында.
Қызып атыр ис деген.

Кушағында қары бар,
Балалардың бәри бар,
Жәмлескен соң барлығы,
Балалар болған таяр.

Бабалар көп ғаз-қатар,
Көргенлер қызыққа батар,
Бири-бирине уксамас,
Күлкиден силен қатар.

Биреуи улын соп-сопак
Дым созылып кеткен жақ,
Қап-кара көмирден қаслар,
Қолына услатқан таяқ.

Мынаўсы өрескил томпақ,
Бети денеден жалпақ,

Көргеннің көзі тойсын деп,
Басына кийгизген қалпак.

Бундай бабалар көп,
Бабаларсыз үйлер жок,
Биреуі сып-сыйдам арық,
Биреулеринің иши тоқ.

Хәр бирин соқты хәр бала,
Хәр түрлі болды қар баба,
Усамаған сыяқлы,
Бир балаға бир бала.

Көшемизде тур баба,
Бәрха қыста бар баба,
Буның бәри бир баба,
Тийкарында қар баба.

ҚАРЛЫҒАШ ҰӘМ ЖЫЛАН

(Поэма)

I

Ауылда турар атамыз.
Сәлем берип қайтамыз,
Қалада бир гәп болса,
Атамызға айтамыз.

Ауылда қандай жаңалық,
Соны аңлап қайтамыз,
Атамның қызык ертегин
Кунығып тыңлап қайтамыз.

Жаз айының иши еди,
Күн оғада ыссы еди,
Атам менен шай ишип,
Отырмыз, ұақыт түс еди.

Терис әйуанға салыпты,
Қарлығашлар уясын,
Әдеуір болып қалыпты,
Палапанлар — баласы.

Палапанлар шүйкилдеп,
Пәске төмен қарайды,
Аўзын ашар тез-тезден,
Бәлким аўқат сорайды?

Бири келсе, бири кетер,
Әйнек қапы ашық тур,
Қарлығашлар балларына,
Бир нәрселер тасып жүр.

Кәпелимде қарлығашлар,
Келип қалды жыйналып,
Шырылдасып ушты олар,
Үйдиң ишин айналып.

Не болды деп буларға,
Атам отыр ойланып,
Жоқарыға қарады да,
Коя берди қыйналып.

„Ұак-ұак“, деди даўыслап,
Кетти уядан палапан,
Уяға қарап жылыслап,
Киятыр эне бир жылан.

Шыжа-пыжа қарлығаш,
Көзлеринен тамар жас,
Перзенти ушын орнына,
Налымайды тиксе бас.

Жылан кем-кем алдына,
Мойнын созып киятыр,
Қан сорыў түсип ядына,
Арқасы қозып киятыр.

Палапанлар шүйкилдеп
Шырылдасып қарлығаш,
Жыланға бәри бир пул тек,
Не деген жаўыз баўры тас.

Барғанда мойны жыланның,
Уяға төмен ийилип,
Тым-тырыс болды сол ұакта,
Хәрекет бирден тыйылып.

Жалын болып жыланның,
Көзиниң алды жалт етти.
Жылан көзден айрылып,
Жерге барып жалп етти.

Атам айтты бизлерге сонда,
Жыланның кулап түскенин.
Тап усындай хәдийсениң,
Неше сапар гезлескенин.

Қарлығаштың досты бар,
Мылтықшы деп аталар.
Тәжирийбеден билемиз,
Бул гәп рас, бурыннан бар.

Мылтықшыны қарлығаш,
Уясында сақлап қояр.
Тамағын да етпес аш,
Не керегин тақлап қояр.

Мылтықшы сөйтип өз достын,
Қәуип-кәтерден сақлайды,
Қарлығаштың барыў-жоғы,
Балаларын баклайды.
Қарлығаштың хызметин,
Мылтықшы солай ақлайды.

Шегирткеден мығымлаў,
Бир әжайып жәнлик ол.
Унамас оған жәнжел-даў,
Сондай бәле, пәмли ол.

Қарасаң сырттан, солдаттай,
Қарыў-жарақ асынған.
Душпанға қорған, айбатлы,
Қийими оның жасылдан.

Секиреди, ушады,
Зыянсыз, пайда береді.
Өзи жүдә қырағы,
Көзи алыстан көреді.

Мудамы таяр турады
Нышанада куралы,

Душпанлығын билсе егер,
Дәрхәл өзін урады.

Жылан жақын келген ўақта,
Жасырынып турған екен.
Сезип оның жәнсиз исин,
Өзін көзге урған екен.

Мылтыкшы исти питирип,
Дослықты бәржай келтирип,
Жеңис тойын тойлады.
Айтып қосық, ойнады.

Қарлығаштың үйинде,
Келешекти ойлалы,
Жай парахат отырып.

Палапанлар ержетип,
Еркин ушты уядан,
Деп жүргенде сур жылан:
Биреўдин жанын қыяман.
Мақсетине жетпей-ақ,
Өзи кетти дүньядан.

Қол созып жәрдем бергени,
Дослықтың уллы иси бул.
Қарлығаш жаўын жеңгени,
Шын дослықтың күши бул.
Жасай берсин дослығымыз.
Дослық-ўақты хошлығымыз.

II

Қарлығаш деген жақсы қус,
Жақсылықты сүйеди,
Жаманлыққа болса дус,
Иши-баўыры күйеди.

Бул ҳаққында айтылған,
Әпсаналар билемен.
Тыңласаңлар мен ҳәзир
Соны айтып беремен.

—Айтың,—дедик биз сорап,
Тум-тусына бир карап,
Бизлерге нәзер таслады,
Атам сөзин баслады:

—Ерте, ерте, ерте ўакта,
Оғада бир алыс жақта,
Ҳайўанларға патша солып,
Жылан минипти тахтқа.

Сонда сона ўәзир бопты,
Не хызмет бар, ҳәзир бопты,
Патшаның кеўлин хош етип,
Табар екен ҳәтте жокты.

Бир күни патша ўәзирин,
Шақырыпты жасырын.
Бурын ҳешкимге айтпаған,
Сонаға айтыпты сырын:

—Достым сона, түсин сөзге,
Қан сорыў бул әдет бизге,
Билмесин ҳеш ёситпесин,
Бул сырымды сеннен өзге.

Шетинен қыйып жанларды
Гүнаға батып жүрмейин.
Дәми жоқ бир қанларды,
Қуры татып жүрмейин.

Сал усыған сер деди,
Аралап өзин көр деди,
Кимнің қаны мазалы,
Тез хабарын бер деди.

Буйырған соң патша хызметти,
Шад боп толып-тасты сона,
Кеўлине бир жетейин деп,
Көп қырлардан асты сона.

Аўылма-аўыл аралап,
Тоғайма-тоғай гезеди.
Татып көрип ҳәм жалап,
Қанлардың дәмин сезеди.

Адамның қанын сорғанда,
Ләззет бар дейди бул қанда.
Буның дәмин татпаған,
Өмиринше әрманда.

Сона солай ойлайды,
Адамды сөйгип қыйнайды,
Болмасын исим шала деп,
Қайта-қайта сынайды.

Ҳақыйқаттан қараса,
Сөздің усы ырасы,
Табылмайды жаҳанда,
Қанның буннан ағласы.

Гәп болмасын изи деп,
Айтпасын қуры сөзи деп,
Апарайын бир уртлам,
Көрсин оның көзи деп.

Сона күшин жыяды,
Әдеп өзи тояды,
Патшаның пайын бир уртлам,
Тил астына қояды.

Қарамай тоғай, таў, суўға.
Асығады қайтыўға,
Жолға раўана болады,
Патшаға тезирек айтыўға.

Сона карыў салады,
Самалдан пәт алады,
Болғаннан соң жол узак,
Қанатлары талады.

Бир терекке қонады,
Аз ғана дем алады,
Шаршап келген сонаға,
Қарлығаш тап болады.

Сонадан ол сорайды,
Кетип едің не жайлы,
Неге бунша шаршадың,
Деп бетине қарайды.

Айтты сона, — бул, — деди,
Айтпайтуғын сыр еди.
Айтпасам саған болмады,
Айтылмай-ақ жүр еди.

Мен сонаман, сонаман,
Хәр жерлерге қонаман,
Уллы жылан патшаның,
Бас үәзири боламан.

Алдына бир күн шақырып,
Патша маған шап деди.
Қәхәри келип бақырып,
Мазалы қан тап деди.

Сол кетистен кеткенмен,
Нешше қырдан өткенмен,
Патшаның хәмирин орынлап,
Бул жерге бүгин жеткенмен.

Жолым болды раўан.
Патша алдына бараман,
Хызметин толық питкердим,
Үлкен саўға аламан.

Қарлығаш айтты: сонажан,
Болмасын тағы исин қам,
Сен анықлап билдиң бе?
Ең мазалы, қайсы қан?

Сона сонда билдим деди,
Хәтте алып келдим деди,
Исенбесең қара мине,
Астында тур тилдиң деди.

Сонда турып қарлығаш,
Сонаға айтты: аўзыңды аш,
Көрейин өзим анықлап,
Адамға неге болдың қас.

Көрди аўзын үңилип,
Кетти оннан түңилип,
Ништердей тилин сонаның,
Қарлығаш алды суўырып,

Калды сона зарланып,
Өшти энди үним деп.
Тилсизбен деп арланып,
Калай болар күним деп.

Қарлығаш қарап сонаға,
Деди: энди қайта бер.
Көрген билген исинди,
Патшаға барып айта бер.

Сонда сона ызылдап,
Жән-жағына қаранып,
Турғандай болды бир нәрсе,
Қарлығаштан соранып,
Айтпаса да сөз бенен.
Бергендей болды түсиник,
Жылт-жылт еткен көз бенен:

—Достым маған қайт дейсең,
Жалғыз қалай қайтаман,
Патшаға барып айт дейсең,
Тилсизбен, қалай айтаман.

Сөның ушын жанымда,
Жолдас болып жүр деди.
Патшамыздың кәхәрин,
Көзің менен көр,—деди.

Сорау берсе ол маған,
Ызылдарман мен деди.
Менің айтар сөзімди,
Түсиндир оған сен деди.
Сонаның кеулин изинде,
Қарлығаш усылай сезинди.

Сона менен қарлығаш,
Жолдас болып кетеди.
Ушып-ушып бир күни,
Патша алдына жетеди.

Патша турып сонадан,
Аманатын сорайды.
Сона қуры ызылдап,
Қарлығашқа қарайды.

Тәжим берип патшаға
Қарлығаш былай сөйлейди:
—Айтыўынша сонаның,
Ең жақсы қан дүньяда,
Курбақаның қаны дейди.
Бул қанға тең келмейди,
Хеш бир қанның тазасы,
Бул қанға тең келмейди,
Хеш бир қанның мазасы,
Бул сөзи қалай дегендей,
Сонаға патша қарайды,
Олай емес дегендей,
Сона басын шайқайды.
Сол ўақытта патша ойланып,
Қарлығаштан бир бәле,
Болғанлығын байқайды.
Исип-кеўип тамағы,
Патшаның артты қәхәри,
Шашырап, уўлы-зәхәри,
Өз-өзинен қутырып,
Жутамаң деп жутынып,
Қарлығашқа умтылып,
Оған қарап шабады.
Қарлығаш ушып үлгерди,
Зорға ғана қутылып,
Сонда да жылан аўзында
Бир қысымдай пәр қалды,
Куйрығынан тутылып,
Қарлығаштың куйрығы,
Соннан айыр болған екен.
Бир қысым пәрин сол жерде,
Жылан тислеп қалған екен.

Сол күннен баслап жыланлар.
Қарлығаш пенен өш екен,
Ал, әзелден қарлығашлар,
Адамлар менен дос екен.

Адамлардың үйлерине,
Келип олар уя салар.
Бир қәўипсиз жасайын деп,
Шын жүректен үмит қылар.

III

Жазығы жок көрген көздиң,
Деди атам көрдим өзим.
От тийип еди бир үйге,
Аўлымызда бурын бизиң.
От тийген баслап қорадан,
Кора исленген сорадан,
Кем-кемнен өрт өрлей берди,
Өширип жүрмиз көп адам.

Жуғыр-жуғыр қарлығашлар,
Өрт үстинен айланады.
Көринбейди баска қуслар,
Мәгәр булар қыйналады.

От зыянын биледи екен,
Қыйналысып келеди екен,
Аўзы менен әкелип суў,
От үстине себеди екен.

Өшириўге келмес күши,
Бирақ бул тек достың иси,
Қарлығашты қорғаў керек,
Ҳадал жүрек ҳәрбир киси.

Тез түсиниш, илгир зейин,
Мийримли ҳәм кең пейилли,
Қарлығаш бул кус сейдини,
Барлық халық та солай дейди.

Қайта-қайта шайқап басын,
Гейде сүртип көзде жасын,
Атам усылай тамам етти,
Қарлығашлар ҳикаясын.

МАЗМУНЫ

Мектепке шекемги балалар ушын

Тэй-тэй бала, тэй бала	4
Хэйнү айтса аналар, лэззетленер балалар	—
Кемпир, гарры хэм ақлықлар	6
Гүбелек	7
Гөжеклер	8
Бирин-бири қыймайды	—
Атам еккен бай терек	9
Мен атамдай болажақпан	—
Гүлши кыз	10
Жәрдем бериң Кәримге	—
Нан	11
Ядында тут жан балам	—
Бәхәр келсе	12
Сағынамыз қысты да	13
Фабрикада апам бар	14
Мың жасасын	—
Ул-қызларым көп емес	15
Атам бар	16
Әкеміз үйде болмаса	—
Кемпир апам	17
Апам жақсы	18
Көп ойланып қалады	19
Баслары теріс қарасқан	—
Шәмшет деген бала бар	—
Енди мән де айтаман	20
Хош-хош бақшам, хош бақшам	—
Айтып кетти Үмитхан	21
Жыллар	22

Киши мектеп жасындағы балалар ушын

Ырғалар таллар, ырғалар	28
Сүйеміз сулыу жазды биз	—
Гүз қәдири бир басқа	29
Керек ғой сауға етпегім	—
Есапдан бала	30
Ұатаным	—
Мектебим	31
Мектебимде ұстазым көп	32
Ақлықларым бар мениң	—
Мәс болады апасы	33
Көреміз онын жууғағын	34
Өкиніпти әжағам	—
Умытшақ	35
Топқа өкпелеу	36
Әлипбе менен хошласыу	37
Қар баба	41
Қарлығаш хэм жылан (поэма)	42

10-00

"БИЛИМ"
1992